

Погребняк Даниїл

ПРО ІНТЕРПРЕТАЦІЮ ДЕЯКИХ ІДЕЙ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ВІКТОРОМ ПЕТРОВИМ

У цій статті показано, як відомий український вчений Віктор Петров розкриває зміст двох важливих для розуміння філософії Григорія Сковороди концептів: «нероблення» та матерії.

***Основні слова:** Петров, Григорій Сковорода, «нероблення», «вічна матерія», платонізм, «внутрішній світ».*

Метою цієї розвідки є аналіз специфіки інтерпретації відомим українським інтелектуалом Віктором Петровим (1894–1969) вчення Григорія Сковороди про матерію та його теорію «нероблення». Цей вчений, зважаючи на тиск тогочасної більшовицької влади, побіжно прилучився до творення «міфу» Сковороди як народного українського філософа, матеріаліста і майже атеїста.

В. Петров вважає, що ідеї Сковороди про життя не мають практичного застосування та вважаються утопічними для нашого часу. У свій час Сковорода був непридатною особистістю для своєї доби, філософом, мрійником, без корисного внеску в громадське життя. З точки зору тогочасної громадської думки він був сприйнятий як антигромадська та антисоціальна фігура, навіть небезпечна за своїми ідеями.

Теорія «нероблення» вказує лише на внутрішню працю серця та наука самопізнання. На думку Петрова, вона також виражає негативне ставлення до держави, суспільства та власності. Праця стає джерелом наших проблем не лише через відсутність можливості для самопізнання, а й через підтримку суспільних структур, таких як шлюб, гроші, маєтки, власність і військова справа. І для цих структур сквородинська ідея «нероблення» постає вираженням ненависті та викликом до індивідуального відступу. Поступово і

сам Сковорода віддалявся від суспільства, що спричинило його репутацію «людини, яка ненавидить людей». Розрив із суспільством став основою філософії Сковороди.

У своїх текстах Петров розповідає про філософа Григорія Сковороду, який відчуваючи відчуженість від суспільства і відчуття вільності від норм і традицій, вважав, що шлях до кращого полягає у простоті і скромності. Він вірив у важливість найнижчого і простого, називаючи його шляхетним, а шляхетне – нікчемним. Сковорода вважав, що саме той, хто нічого не має, володіє світом.

Згідно з викладеними ідеями, Сковорода пропагував ідею «нероблення», утверджуючи, що справжнє життя людини полягає у внутрішній чистоті душі, а не в матеріальних досягненнях. Він зазначав, що для досягнення цієї внутрішньої чистоти душі людині потрібно відокремитися від зовнішніх бажань та очиститися від матеріальних спокус. Ця ідея була наслідком впливів Платона та неоплатонізму.

Сковорода вважав, що в стані «нероблення» людина досягає внутрішньої гармонії і з'єднується з душею всесвіту. Він використовував також ідеї Плотіна, вважаючи, що становлячись старчиком, який володіє цією внутрішньою чистотою, можна досягти ідеального царства «нероблення». Старці та діти стають зразком для всіх людей у цьому ідеальному царстві.

Старець, що віддавав перевагу ідеалу «нероблення» залишався при цьому поза участю в злочинах суспільства, вважався єдиним гідним представником людства. Саме такі старці, які не працюють, поки не буде знищено «старий світ», мають здійснити вступ у щасливе царство майбутнього. Петров вважає, що Григорій Сковорода, будучи обдарованою, мудрою та елоквентною особистістю, свідомо обрав для себе життя мандрівника, хоча й міг би досягти значних посад у владі або в церковній ієрархії. Він це зробив не тому, що не мав інших можливостей, а навпаки, маючи їх, вирішив зберегти свою внутрішню свободу і стати вчителем для всього народу у широкому розумінні цього слова.

Він відмовився від усіх прихильностей, ставши мандрівним мудрецем, щоб стати громадянином всесвіту, не маючи родичів, майна або власного куточка, де можна було б відпочити. Він знаходив насолоду лише у простих, невинних, безтурботних радощах природи, які дарувала вічність. Петров зазначає, що філософія Сковороди була протестом і критикою існуючого соціального ладу. Його світогляд став противагою пріоритетам матеріальних інтересів, що панували у тодішньому українському суспільстві.

Теорія «нероблення», яку помітив В. Петров на основі застосування інтерпретаційних процедур у філософії Сковороди, одразу ж була піддана критиці з боку комуністично заангажованих українських інтелектуалів. Так, Пелех визнав її за фальшиву та неприналежну Сковороді, називаючи її псевдосковородинською, і вважав, що ідеї «нероблення» були приписані йому невірно. Такі критики вважали, що Петров слабо дослідив самі твори Сковороди, особливо звертаючи увагу на те, що він хотів ввести читачів у науку про Сковороду, користуючись працею іншого автора, історика Дмитра Багалія. Проте Пелех вважав, що цього недостатньо для написання вступу до науки про Сковороду і потрібно було більше використовувати самі твори філософа.

Петров же вважав, що Пелех, замість спростування та аналізу, просто намагався сперечатись, що не дозволило йому бачити, що його концепція Сковороди відповідає поглядам Петрова. Це призвело до того, що його зауваження до Петрова були неузгоджені з його власним аналізом творчості Сковороди.

Отже, Петров застосував плідний метод пояснення внутрішнього світу Сковороди та його вчинків у зовнішньому світі. Він також використовував ідеї неоплатонізму для розуміння філософських поглядів Сковороди, вважаючи, що ця філософія логічно пояснює його алогічні дії та боротьбу з зовнішнім світом.

Багато дослідників творчості Сковороди вважають, що твори філософа відображають дві головні проблеми: походження світу та питання про матерію. В. Петров стверджує, що Сковорода вважав ідею світу та всіх речей є «вічна в

Бозі», але також твердив і про вічність матерії. Однак Петров не погоджується з дослідниками, які вважають, що у творчості Сковороди матерія також є творінням Божим.

Згідно з Петровим, щоб уникнути проблем зі згодою радянської влади, він адаптував ідеї Сковороди до радянської ідеології, утверджуючи, що філософ не говорив про матерію, що твориться Богом. Петров вважав, що образ дерева й тіні, використаний у творчості Сковороди, не потребує припущення акту творчої волі Бога. Він відкидає біблійний креаціонізм та стверджує, що Бог формує матерію, але не творить її, оскільки вона є вічною.

Згідно з інтерпретацією В. Петрова, Сковорода визнав ідею матерії як вічну, що робило його відмінним від теорії біблійного креаціонізму, яку приймали Філон, Оріген та Августин. Для Сковороди матерія була небуттям, ніщо, порожнечою, безформенністю, як просто тінь, як місце де з'являються ідеї, як те що набуває форм, тобто інакше кажучи дає типову платонічну характеристику матерії.

Сковорода визначав матерію негативно, наділяючи її всією негативністю: вона не є, мовляв те що є, вола швидше є те, що вона не є, її характеризує постійна протилежність та невизначеність. Він розумів матерію як порожнечу, для якої відсутні будь-які реальні визначення і намагався підкреслити, що вона є безякісністю та невизначеністю.

Як ми бачимо з самого початку, Сковорода протиставляє матерію формі (ідеї, виду, образу): матерія і форма це два протилежні відмінні єства. На думку В. Петрова, звідсіля можна зробити висновок, що матерія безобразна, безвидна й безформенна, тобто матерія, як протилежність «божому» безкількісна й безякісна. Проте в своїй порожнечі матерія необхідна як те, що «приймає види». Вона за Сковородою робить невидиме видимим. Вона є «зовнішній знак», що свідчить про існування вищого реального буття. Вона мінлива й сама в своїй мінливості перетворюється в різні форми. В дій характеристиці матерії Сковорода до певної міри спирається на Платона. У Сковороди матерія є, як у

справжнього платоніка, ніщо, «пустоша» й поруч з тим як у Аристотеля – речовина, матеріал, тіло й тілесне.

За висновком можна сказати, що Григорій Сковорода є значним українським філософом, чиї погляди та ідеї періодично знаходять то визнання, то забуваються на деякий час. Його платонізм, містицизм, відхід від спокус і омани світу, а також теорія самопізнання та християнський символізм були витлумачені різними вченими. Проте, під впливом різних факторів, оцінка їхнього змісту не завжди була об'єктивною. Наприклад, Петров, під тиском влади, змушений був тлумачити погляди Сковороди в межах матеріалізму, але навіть у таких обставинах український вчений підкреслює, що Сковорода розумів матерію в контексті ідеалістичної філософії платонізму.

Список використаних джерел та літератури

1. Петров В. Теорія «нероблення» Гр. Сковороди. *Петров В. Розвідки: у 3-х тт.* Т. 1. Київ: Темпора, 2013. С. 294–302.
2. Петров В. До дискусії про Сковороду. *Петров В. Розвідки: у 3-х тт.* Т. 1. Київ: Темпора, 2013. С. 303–308.
3. Петров В. До характеристики філософського світогляду Сковороди (Вчення Сковороди про матерію). *Петров В. Розвідки: у 3-х тт.* Т. 1. Київ: Темпора, 2013. С. 309–324.
4. Петров В. Г.С. Сковорода. Спроба характеристики. / *Петров В. Розвідки: у 3-х тт.* Т. 3. Київ: Темпора, 2013. С. 1523–1537.

Наук. керівн.: Артюх В. О., канд. філос. наук, доцент